

"Qayıdış" yalnız doğma yurda dönüş deyil, həm də tarixi yaddaşın bərpasıdır

Tarixi ədalətin bərpası zaman alsın, 44 günlük Vətən müharibəsindəki zəfərimiz və bu zəfərin fonunda yaranan reallıqlar onu göstərdi ki, biz heç zaman öz torpaqlarımızdan əl çəkmədik, yurd sevgimizi nəsillərdən-nəsillərə miras olaraq ötürükdük. Vətən müharibəsinin bəxş etdiyi zəfər xalqımızda böyük ümidlər yaratdı, illərle Qarabağ ağrısının arxasında qalmış tarixi gerçəkliklərə işıq saldı. Qısa zaman ərzində beynəlxalq hüquq və tarixi ədalətə əsaslanan "Qərbi Azərbaycan qayıdış" konsepsiyası qəbul olundu. İdeya müəllifi Prezident cənab İlham Əliyev olan bu konsepsiyanın işığında mühüm tədbirlər həyata keçirilir. Əsas məramı indiki Ermənistan ərazisindən zorla çıxarılmış azərbaycanlıların öz yurdlarına sülh yolu ilə təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə qayıtmasını təmin etməkdən ibarət olan "Qərbi Azərbaycan qayıdış" konsepsiyasından irəli gələn vəzifələrə həlli istiqamətində sistemli şəkildə görülən işlər bizi özəli ata-baba yurdlarımıza daha da yaxınlaşdırır. Haqq sevimiz bütün dünyada duyurulur. 8 avqust 2025-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev, Ermənistanın Baş naziri Nikol Paşinyan və ABŞ Prezidenti Donald Trampın iştirakı ilə Vaşinqtonda keçirilən üçtərəfli görüş Cənubi Qafqazda uzunmüddətli münasibətin həllinə doğru atılan ən əhəmiyyətli addımlardan biri olmaqla yanaşı, Zəngəzur dəhlizinə regional və beynəlxalq kontekstdə yeni münasibəti də ortaya qoydu.

Tarixə baxış

Qədim dövlətçilik və mədəniyyət tarixinə malik Azərbaycan xalqı son iki əsrdə dəfələrlə məhrumiyyətlər, deportasiyalar və soyqırımları ilə üz-üzə qalmış, ermənilərin Azərbaycanın əzəli torpaqlarına qoymuşlarından sonra - 1905-1907-1918-1921, 1948-1953 və 1987-1991-ci illərdə azərbaycanlılara qarşı törədilən qırğınlar və qanunsuz qoymalarına nəticələnmişdir. Əhalinin heç bir rəyi nəzərə alınmadan, hüquq normalarına zidd olan bu qərarların icrası zamanı minlərlə insan, o cümlədən qocalar və körpələr ağır köçmə mərhələsinə keçsin, qılımla qətlə yetirilsin, fiziki şərtlərlə və mənəvi gənəliyə dözməyərək həlak olmuşlar.

Azərbaycanlıların deportasiya və soyqırımı cinayətlərinə ilk dəfə hüquqi-siyasi qiymət verən ulu öndər Heydər Əliyev 18 dekabr 1997-ci il tarixli "1948-1953-cü illərdə azərbaycanlıların Ermənistan SSR ərazisindəki tarixi-etnik torpaqlarından kütləvi surətdə deportasiyası haqqında" Fərman imzalamışdır.

Hər şey ədalətə naminə deyəcək

Çox da uzaq olmayan keçmişdə baş verən hadisələr, qazanılan tarixi zəfər onu göstərdi ki, ədalət gec-tez öz yerini tapır və bunun qarşısını heç bir qüvvə ala bilməz. Ögər xalq öz keçmişini unutmayıbsa, öz əzəli ata-baba torpağına qəlbən bağlıdırsa və bu xalqın daim yanında olan, onun arzu və isteklərini həyata keçirən qətiyyətli rəhbəri varsa, aydın sabahlara da yol görünür. Hər zaman nitqlərində qərbi azərbaycanlıların bir gün öz doğma torpaqlarına qovuşacaqlarını inamla ifadə edən Ulu Öndərim 2002-ci ildə Goranboy rayonunun Aşağı Ağcakənd qəsəbəsində məcburi köçkünlər üçün inşa edilən məhəllənin açılışında nitqini çoxları xatırlayır: "Həç bir şey ölməyib, kim qalırmı. Mən inanıram, tam inanıram ki, bizim bölgədə hər şey ədalətə naminə deyəcək. Azərbaycan xalqının bu əzəb-əziyyətinə görə onun keyrinə deyəcək. Siz gələcəkdə mütləq və mütləq gedib hələ öz gözəl Göycə torpağınıza da görəcəksiniz, öz doğma dağlarını, bulcaqlarını, çaylarını da görəcəksiniz. Ata-babalarınızın qəbirlərini də görəcəksiniz. Mən buna heç şübhə etmərəm".

Sürətlə başlanan dünya düzənində öz layiqli yerini tutan və bütün fəaliyyətinə ədalətə, haqqa, xalqlar arasında sülhə, dostluğa köklənən Prezident İlham Əliyevin yürütdüyü uğurlu xarici siyasət bizi daha onu göstərir ki, bu bölgədə hər şey ədalətə naminə deyəcək!

Əcdadların izi

Prezident İlham Əliyev vurğulayıb: "Əlbəttə ki, biz əcdadlarımızın yolu ilə getməliyik. Onların ruhlarını həmişə qadın etməyək çətinlikdir. Azərbaycan xalqının üstünlüyü ondadır ki, biz öz qədim ənənələrimizə sadıq. Bu nöqteyi-nəzərdən hər birimiz üçün onun ailəsi, onun ulu babaları, əcdadları böyük əhəmiyyət kəsb edir, o cümlədən mənim üçün. Orada babamın məzarı ölümdə ürəyimdə dediyim sözləri ölə bilsin ki, nə vaxtsa dəlilə gətirəcəm".

12 yanvar 2022-ci il də yerli telekanallara müşahidəsinə cənab Prezident deyib: "Babamın məzarını ziyarət etmək, eyni zamanda ürəyimdə olan sözləri dedim. Baxmayaraq ki, mən babamı görməmişəm, o, həyatdan gedəndə mən

hələ doğulmamışdım. Amma bildiyiniz kimi, o, Zəngəzurdə doğulmuşdur, erməni etnik təmizləmə siyasətinin də qurbanı olmuşdur, onun ailəsi məcburən oradan köçüb Şahbuz, ondan sonra Naxçıvanda yerləşmişdir". İşğal altında olan ərazilərin azad olunmasından sonra "Xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim", - deyən Prezidentin tarixi ərazilərimizdən deportasiya olunan insanlarımızın ləyaqətli qayıdışının təmin olunması ilə bağlı qətiyyətli mövqeyinin dəfələrlə şahidi olmuşuq. Bu eyni zamanda əcdadlarımızın ruhu dolanacaq torpaqlara, doğma od-ocağa qayıtmaq istəyən və yaşayış imkanlarını arzusudur.

Bunlar tarixi faktlardır. Bir ucu İrəvan, Göycə, Zəngəzur, Dərələyəz olan tarixi

olmalıdır".

Dövlət başçısının qəti mövqeyi Qərbi Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması və milli yaddaşımızın qorunması baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məlumdur ki, Ermənistan adlanan ərazidə azərbaycanlılara məxsus olan tarixi və mədəni irs, o cümlədən məscidlər, qəbiristanlıqlar kütləvi şəkildə dağıdılıb, yer adları dəyişdirilib. Mədəni irsi mühafizə etmək, toponimləri dəyişmək Qərbi Azərbaycan torpaqlarını pasportlaşdırmağa cəhd edən mənfur ermənilər bir şeyi unudublar ki, xalqın genetik yaddaşı, miras kimi özü ilə bərabər daşıdığı ənənə, ruhunda basladiyi yurd sevgisi tarixi gerçəklikləri yaşatmaqda bəs edər.

"Qayıdış" konsepsiyası beynəlxalq müstəvidə

torpaqlarımız erməni məkrinin qurbanı olub. Yer adları dəyişdirilib, tarixi abidələrimiz, ata-babalarımızın qəbirləri dağıdılıb. Lakin o torpaqların suyu ilə, havası ilə böyümüş, yurd yerlərinin insanları var, şahidlər var. O torpaqların dərin qatlarında tariximiz var, silinməz izlərimiz, Azərbaycançılıq möhürü var. Bunları silməyə heç kəmin gücü yetməz.

Biz öz tarixi torpaqlarımıza tanklarla yox, avtomobillərlə qayıtmalıyıq

Ölkəmiz öz müstəqilliyini əldə etdikdən sonra ağır sınaqlarla üz-üzə qalsa da, üzəgə çıxmıq bacardık. Qayıdış ilə canından çox sevdiyi Vətəninə, qibləsinə əmin-amanlıq, dinclik gətirən Ulu Öndər gələcəyini də etibarlı əllərə əmət etdi. Dahi rəhbərin siyasi kursunu uğurla davam etdirən ölkə başçısı İlham Əliyev verdiyi hər vədin, dediyi hər sözün arxasında durduğunu öz əməli fəaliyyəti ilə sübuta yetirir. 200 illik tarixi gedışı dayandır, itirilmiş torpaqları qaytarın, suverenliyin bərpasına müvəffəq olan ölkə başçısının AMEA-nın 80 illik yubileyi yığıncağında nitqi Qərbi Azərbaycan qayıdış məsələsinin Azərbaycan üçün həm ümummilli, həm də dövlət əhəmiyyətli məsələ olduğunu bir daha ortaya qoydu: "Biz öz tarixi torpaqlarımıza qayıtmalıyıq, tanklarla yox, avtomobillərlə qayıtmalıyıq. Bunu etmək üçün, əlbəttə ki, əsas vəzifə dövlətin üzünə düşür. İctimai təşkilatlar və eyni zamanda Azərbaycan alimləri, mən bilirəm və izləyirəm ki, bu istiqamətdə bir çox əlmi əsərlər yaradıb. Onların sayı daha çox

yaddaşının bərpası deməkdir". Beynəlxalq platformada qeyrilən ənənəvi beynəlxalq konfransın işinə uğurlar arzulayan ölkə başçısı keçiriləcək müzakirələrin mədəni irsin qorunmasına və qayıdış hüququ barədə anlaşmaya, soydaşlarımızın doğma torpaqlarına təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə, sülh yolu ilə qayıdışına töhfə verəcəyinə, bərqış və sülhə aparan yolda mühüm addım olacağını əminliyini bir daha vurğulayıb. Milli yaddaşımızın, mədəni irsimizin qorunması və qayıdış hüququnun təmin olunması mövzusunda Qərbi Azərbaycan icmasının keçirdiyi III beynəlxalq konfrans dünya ictimaiyyətinin diqqətini bir daha tarixi həqiqətlərə cəkmək və bu yolda real addımların ədalətə naminə atıldığını bir daha uğurlu nümayiş etdirdi.

Ədalətə, bərqışa və sülhə aparan yol

Məlumdur ki, Naxçıvan ta keçmiş zamanlardan üzü bəri (əsasən də, 1905-ci ildən) Qərbi Azərbaycanın məcburi köç edənlərin, qaçqınların pənah, ümid yeri olub. Kompakt şəkildə daha çox Culfa, Ordubad, Şahbuz rayonlarında məskunlaşsalar da, muxtar respublikamızın, demək olar ki, bütün bölgələrində qərbi azərbaycanlılara rast gəlmək mümkündür.

Təsədüfi deyil ki, "Qərbi Azərbaycan qayıdış" I və II festival-konqresi Naxçıvanda keçirildi. Milli dəyərlərin, tarixi-mədəni irsin, yurd həsrətinin, Vətən sevgisinin, əzmin, səbrin, irdənin cəm olduğu hər iki festival möhtəşəmliyi ilə yadda qaldı. Bu festivallar həm də əzəli torpaqlarımızın - Qərbi Azərbaycanın bir addımından, birliyiimizin göstəricisi, yurd yerlərinə qayıdışın adını səsləri idi.

Daha bir addım səsinin səvincini ötan il dekabrın 5-də yaddışdı. 1992-ci ildən sübuta qərq olan, Naxçıvanı Zəngəzurla birləşdirən əsas nöqtələrdən biri - Salamlıq stansiyası yenidən döğməlini öz əğuşuna aldı. Şahidi olduğu hadisələr, yaddışdı dərin sübutu ağırlığından cökmüş stansiya həmin gün əzəmətinə, səpəyi pəyini insanlardan, səsinə işləyən texnikalardan aldı. Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycanın əsas hissəsi ilə birləşdirəcək stansiya ərazisində tikinti işlərinə start verildi. Tikinti işləri 188 kilometrlik dəmiryol xəttini əhatə edir. Otən avqustun 8-də Vaşinqtonda "Beynəlxalq Sülh və Rəfah namine Tramp Marsrutu"nun (TRIP) təşkilatçılığına dair razılaşma görüşlərində dahlil boyuncda dəmir yolu əlaqəsi bərpə ediləcək. Zəngəzur dəhlizi həm də "Simal-Cənub" dəhlizinin əsas haqlarından birini təşkil edəcək. Tarixi ədalətə, bərqışa, sülhə aparan bu yolla gedənlər heç zaman uduzmayacaq. İnsanlığın, dünyanın xilas edən yeganə qüvvə haqq-ədalətə inan, sülhə xidmətdir. Azərbaycan sülhsevər siyasətindən örnək götürmək əla heç zaman gec deyil. İndiki Ermənistan ərazisindən qovulmuş azərbaycanlıların öz yurdlarına sülh yolu ilə təhlükəsiz və ləyaqətli şəkildə qayıdışı əla bərqışa ədalətə və sülhün bərqarar olumuna xidmət edir. Bu dönüş yalnız yurd dönüş deyil, milli yaddaşımıza, soykötürməyə, mənəvi irsimizə dönüş olacaq. Qərbi Azərbaycan icmasının sülhsevər üzvləri öz ata-baba yurdlarına qaydacaq və özləri ilə ora quruculuq, dincilik, sülh aparacaqlar. Qarabağ və Şərqi Zəngəzura aparadığımız kimi...